

Kataloglama Eğitimi

Cataloging Education

Gülbün Baydur*

Öz

Bu çalışmada Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde Kataloglama-Sınıflama ve Bilginin Organizasyonu genel başlığı altında verilen dersler, literatüre dayanan gelişim ve değişim ile ülke pazarının koşulları da dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: *kataloglama ve sınıflama eğitimi; bilginin organizasyonu eğitimi; kütüphanecilik ve bilgibilim eğitim programları-Türkiye*

Abstract

This study deals with the evaluation of the Cataloging and Classification, and Organization of Information courses at the Department of Information Management of Hacettepe University (Ankara), taking into account the previous studies on professional development and change in general, and the library markets in Turkey.

Keywords: *cataloging and classification education; information organization courses; LIS curricula in Turkey*

---

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: gulbun@hacettepe.edu.tr

Giriş

Kütüphaneler, kamuya açıldıklarından beri barındırdıkları malzemelerin bir düzen içinde kayıt altına alındığı kurumlar olarak tanınmıştır. Katalogcu için bu düzenlemenin temeli kütüphaneyi kullanabilecek okuyucu olmuştur. Bilgiye kütüphaneye giderek ulaşılabildiği dönemlerde bile kütüphaneci, okuyucunun niteliklerini göz önüne alarak dermeyi listelemiş, malzemeyi gruplandırmıştır. Nitekim Batı dünyasında 19. yüzyıldan beri kabul edilen prensipler, Cutter'ın bir sözlük katalog için oluşturduğu kurallardaki gibi, okuyucu merkezlidir. Sonradan farklılaşan koşullara göre yaratılan düzenleme prensipleri de yine aynı düşünceye dayanmıştır (Lubetzky, 1969). Günümüzde bilgibilimin olmazsa olmazı “bilgi erişim”, başarılı bibliyografik düzenlemelere dayanmaktadır. Nitekim bu alanlar, bilgi teknolojilerinin kullanılmasıyla beraber “bilgi depolama ve erişim” olarak da birlikte adlandırılmışlardır. Bu iki alan arasında ortak olan nokta yine okuyucu/kullanıcı olmuştur. Katalogcu/indeksçi, listeleri ve dermeleri düzenlerken kullanıcı ile yapıtın üreticisi arasında ikisini birleştiren bir aracı gibi hizmet eder. Bilgi erişimdeki başarı, büyük ölçüde, düzenlemelerin başarısının göstergesi olmaktadır. Kütüphane kataloglarının değerlendirilmesi büyük ölçüde kullanıcı davranışlarını kapsayan çalışmalara dayanır.

Bibliyografik verilerin otomasyona dayalı indekslenmesiyle, geleneksel indekslemede tekrarlanan zihinsel ve profesyonel çalışmalar sınırlı kalmıştır. İndekslemedeki kullanıcı merkezli indeksçi mantığı temelde erişim mantığı ile paralellik kurma prensibine dayanır. İndeksçi, erişilebilirliğin bu prensiple sağlanabileceğini düşünmüştür. Günümüzde örneğin, Web'deki veri üzerinden semantik karakterli taramaların (Jacob, 2000) sözü edilen mantığa ne ölçüde yaklaşabileceğini henüz öngöremiyoruz.

Kataloglama ve sınıflama, kütüphaneciliğin temel prestij alanı olmuştur. Ancak kütüphanecilerin pek çoğu bu hizmetleri son derece teknik ve rutin olarak görmüştür. Okuyucularda da katalogların ayrıntılı düzenlemeleri erişimde bir tür çekingenlik yaratmış olabilir. Burada iş, danışma kütüphanecisine düşmektedir. Kataloglama ve sınıflama kütüphanecilikte yeniliklerin hızla yaşandığı özel bir yan dal olagelmıştır. Organizasyondaki yeni uygulamalarla da kütüphaneciliğin pek çok meslek arasında öne çıktığından söz edilebilir.

Kütüphane ve bilgibilimde değişim, ancak iyi eğitilmiş profesyonellerle gerçekleşebilir. Eğitim yaygınlaşmış, bunun yanında hızlı yenilenen profesyonel ortamın gereksinimlerinin sorumluluk ve yetkisini taşıyabilecek birey yetiştirme sorumluluğu, eğitimde daha iyiyi yaratmak yönünde rekabeti olumlu biçimde hız-

landırmıştır. Akademik programları, eskiye göre daha sık yenilemek, değişen disiplinler arası yapıya dönüştürmek gerekmiştir (European, 2005).

Eğitim programlarında yer verilen kataloglama ve sınıflamadaki zorunlu değişimler, ders sayılarında olduğu gibi büyük ölçüde ders içeriklerini de etkilemektedir (Bronstein, 2007; Chu, 2006; Markey, 2004). Yeniliğe açık olan bu dalda eğitimin kurumsal uygulamaların gerisinde kalmaması programlara anlam kazandırabilir. Gerçekte eğitim ve öğretim, uygulamalardan soyutlanamaz; iki grup arasındaki sürekli iletişim profesyonelliği yüceltir, prestijli meslek sahibi kuşaklar bu yolla yaratılabilir.

Hızla değişen programlardaki yenilikler, alandaki derslerin kapsamlarına da aktarılabilir. Diğer yandan, yeni sistemlerle ilgili eğitim ve öğretim, seminerler, kurs, v.b. şeklinde düzenlenen sürekli eğitim veya meslek içi eğitim-öğretim programlarına da yansıtılmalıdır (Kajberg ve Lorrington, 2005).

Geleceğin katalogcularının/indeksçilerinin yetiştirilmesi, büyük ölçüde kurumların sağladığı denetimli staj programlarıyla sürdürülmüştür. Katalogcular bu anlamda da eğitimin bir parçası olmuşlardır.

University of Washington iSchool'dan Allyson Carlyle, günümüzde katalogcu ve katalog eğitimcilerinin karşı karşıya kaldıkları sorunları tartıştığı bir röportajda (Dull, 2011) "büyük değişimi" (profound transformation) aşağıdaki başlıklarda toplamaktadır:

- a) Functional Requirements of Bibliographic Records (FRBR) gibi kuramsal modellerin gelişmiş olması, günümüz profesyonellerinin çoğunun kataloglama kurallarının Resource Description and Access (RDA) olduğunu kabul etmeleri, kütüphaneci kökenli olmayan üst veri üreticileri;
- b) Arama motorları ve diğer benzer ağ geçitlerinin kullanıcıların bilgiye ve kütüphaneye yaklaşımlarını değiştirmiş olması;
- c) Piyasada aranan yeni katalogcu ve uzmanın nitelikleri ve bunun eğitime yansıtılması. Böyle bir uzmanlaşma için bilgi profesyoneli ve eğitimci işbirliğinin gereği.

Bu sıralananlara değişimin önemli bir parçası olarak kataloglama ve sınıflama eğitimindeki yeni terminoloji de eklenmelidir. Nitekim hızlı değişimin son kırk yıl içerisinde indekslemeye kazandırdığı yeni terimler ders içerikleriyle doğrudan bağlantılı olmuştur.

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi (H.Ü. BBY) Bölümünün Akademik Programlarında Kataloglama Eğitim ve Öğretimi

Bu çalışmada Hacettepe Üniversitesi (H.Ü.) Kütüphanecilik / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün son otuz beş yılda tarafımızdan yürütülmüş olan kataloglama dersleriyle dünyadaki mesleki gelişmelere ne ölçüde uyum sağladığı dikkate alınacaktır. Değerlendirme otuz beş yılın ilk on beş (Tuncer, 2007) ve son yirmi yıl (Çakın, 1997; 2007) gibi iki döneminde oluşturulup geliştirilen programlar dikkate alınarak gerçekleştirilecektir. “Kataloglama” adı altında kataloglama ve sınıflama, indeksleme, bilgi ve belge analizi, bilginin organizasyonu ve uygulama dersleri, zaman zaman da stajlar dikkate alınmıştır.

Hacettepe’de kataloglama eğitim ve öğretimi geliştirilen programın amacına dayandırılmış, kütüphanecilikteki yenileşme ve gelişim hareketleri doğrultusunda Türkiye’deki eksiklikler de dikkate alınarak hızla gelişip farklılaşan bu alanda ileriye dönük eğitim ve öğretim sürdürülmeye çalışılmıştır. Nitekim H.Ü. Kütüphanecilik Bölümünün temel hedefi her zaman lider kütüphaneciler yetiştirmek olmuştur (Hacettepe University, 1973). Yüksek lisans programından sonra oluşturulan H.Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Lisans Programını (1973/74-) tanıtan hocam Doç. Dr. İlhan Kum (1979b, s. 171), “Bölümün programı yapılırken kütüphanecilik alanında son yıllarda yer alan yenilik ve gelişmeleri yakından izleyerek, her çeşit dokümanı bilimsel yöntemle toplayıp, düzenleyecek ve okuyucusuna sunacak kütüphaneci kadrosuna duyulan ihtiyacın göz önünde tutulduğunu” belirtmektedir. Bölümün kurucusu Dr. Kum aynı makalede (1979b, s. 174), Bölümün lisans programının beş yıl içinde yenilenme sebebini de bir önceki sözlerine bağlı olarak “kütüphanecilik gibi son yıllarda hızlı bir gelişme ve değişme içinde olan dinamik bir bilim ve meslek alanında eleman yetiştirmeyi öngörerek hazırlanmış bir programın uzun yıllar değişmeden uygulanması beklenemez” şeklinde gerekçelendirmektedir. Gerçekten de Bölüm başlangıçta kütüphanecilik piyasasındaki gelişim ve değişimin önünde gitmeyi hedef edinmiş, takip eden yıllarda da bu prensiple sık sık akademik programını yenilemiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısında basılı yayın sayısı hızla artmış; bununla kalmayıp mikroformlar, daha sonra da bilgisayarla okunabilen yayınlarla çeşitlenmiştir. Bu değişime paralel olarak, kataloglama kuralları, uluslararası kullanılabilir düzeylerde değiştirilip yenilenmiştir. ISBD ve AACR basımları, v.b.

Bölümün gözden geçirilip yenilenen ilk programının hedefleri doğrultusunda oluşturulan kataloglama ve sınıflama dersleri, kuramsal ve uygulama-

lı derslerle sürdürülmüş, üniversite kütüphaneleri ve kurumlardaki stajlarla da desteklenmiştir. Bu dersin amacı, kataloglama konusunda formasyon geliştirmek, öğrenciye kural yorumlama, sınıflama bilgi ve becerileri kazandırmak, terimleri yerleştirmek olmuştur. Programın içeriği geleneksel kataloglama prensiplerine dayanmaktadır. Programın başlangıcındaki derslerde, bir süre ülkede birkaç kütüphanede kullanıldığını bildiğimiz Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları (Anglo American Cataloguing Rules, AACR) farklı tür kütüphanelerde uygulanan çeşitli kurallarla birlikte, ama ağırlıklı olarak yer almıştır. İlk programdan başlayarak AACR1 yerine AACR2, Makinece Okunabilir Kataloglama (Machine Readable Cataloging, MARC), Dewey Onlu Sınıflama Sistemi (Dewey Decimal Classification, DDC), Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi (Library of Congress Classification, LCC), Evrensel Onlu Sınıflama Sistemi (Universal Decimal Classification, UDC), İki Nokta Sınıflama Sistemi (Colon Classification, CC) ve günümüzü etkileyen genel sınıflama sistemleri, Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi (Library of Congress Subject Headings List, LCSH), Ulusal Tıp Kütüphanesi Sınıflama Sistemi (National Library of Medicine Classification, NLM), Tıp Konu Başlıkları (MEDical Subject Headings, MeSH) gibi kütüphane katalogunun düzenlenmesine yönelik gereçler, yorum ve çözümleri ders programlarını oluşturmuştur. Programda mesleki gelişim izlenmiştir. Anlatılanlar, uygulamalı derslerle ve iki stajla bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Birinci ve ikinci sınıflardaki kataloglama ve sınıflama dersleri, kapsamlı içeriklerine rağmen, Dr. Kum başkanlığında toplanan bölüm kurullarında yetersiz görülmüş, öğrencilerin bilgilerini tazelemek, varsa değişimleri izlemeleri için son seneye bir Kataloglama ve Sınıflama III dersinin konulmasını uygun bulunmuştur. Program, kataloglama ve sınıflamada Bölümün kütüphaneleri yeniliklerle destekleme eğilimini yansıtıyor olması bakımından önemlidir. Programda kataloglama ve sınıflama derslerinin dışında kütüphane türleri, örneğin halk kütüphaneleri, dokümantasyon ve arşivcilik derslerine de yer verilmiştir.

Bölümün bu ilk lisans programında toplam kredinin (163) %6,74'ü (11 kredi) kataloglama derslerine ayrılmıştır. Dr. İlhan Kum (1979a), “Başarılı Bir Kütüphanelerarası İşbirliği Projesi: Ohio College Library Center (OCLC)” adlı makalesiyle, MARC II ve OCLC'nin kayıtlarını çevrimdışı kullanarak başlattığı hizmetlerin getirdiği yeniliklerin izleyicisidir. Bu, Bölüm yönetiminin de kataloglamadaki gelişmelerin büyük ölçüde teknolojik gelişmelerle etkileşiminin farkındalığını gösteren bir örnektir. Kataloglamada bibliyografik bilgi aktarımı, paylaşımı için standartlaşmanın önemi büyük ölçüde hissedilmektedir. Bölüm ders programında derslerin içeriğinde MARC II ve AACR2, ISBD ve gelişimi

zamanında yer alabilmiştir. AACR2'nin Batıdaki ilk uygulamaları da bu yıllara rastlar (Anglo-American, 1978, ss. ix-x).

ODTÜ ile H.Ü. Kütüphanelerinin kuruluşlarından beri kataloglamada AACR kullandıkları bilinmektedir. Ancak kataloglamada *Enstrüksiyon* Milli Kütüphane ve Araştırma Kütüphanelerinde, *Kitap Kataloglama Kuralları* diğer kütüphanelerde, çeşitli yönetmelikler de okul ve çocuk kütüphanelerinde kullanılmıştır. Bu dönemde, AACR'nin MARC'a kolaylıkla uyumu, bilgi aktarımına getirebileceği önceliklerin farkındalığı, önce eğitimde sonra da kütüphanelerde hissedilmiştir. Sonunda pek çok kurum da aynı dönemde sistemlerini AACR2'ye çevirme yoluna gitmiştir.

1980'lere gelindiğinde kataloglama ve sınıflama içerikli derslerde, AACR2 ve ISBD'lerle bağlantı kurularak MARC kazanımı ile yetişen yeterli sayıdaki genç profesyonelin kütüphanelerde bu birikimleriyle öncelikle istihdam edildikleri bilinmektedir. Bölümün ilk hocalarından Dr. Nilüfer Tuncer'in (2007, s. 17) bu ilk lisans programının “donanımlı bir kuşak yetiştirdi ve meslek eğitimine yeni bir yaklaşım getirdi” şeklindeki görüşü, bu dersleri alarak yetişen gençleri bir ölçüde örnek göstermektedir.

Hızla yenilenip değişen kataloglamada katalogcuların eğitimleri de önem kazanmıştır (Intner ve Hill, 1989). 1990'larda Milli Kütüphane personeline AACR eğitimi verilerek kataloglamanın Enstrüksiyondan AACR'ye, dolayısıyla Türkiye Bibliyografyası'nın da AACR2'ye göre MARC ortamında oluşturulmasına ortam hazırlamıştır. Diğer yandan ülkemizdeki araştırma kütüphanelerinin ve kütüphanecilerinin AACR2 eğitimleri de YÖK Dokümantasyon Merkezi ile Bölümün düzenlediği seminerlerle gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılara Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin daire başkanlarıyla katalogcuları katılmıştır. Kütüphaneler Genel Müdürlüğünden bir grup personele verilen kısa süreli ders de bu kapsamdadır. Aynı dönemde Gazi Üniversitesi Kütüphane Daire Başkanlığının talebiyle verilen AACR2 derslerinin peşinden, adı geçen kütüphane, katalogunu, adı geçen sisteme dönüştürmüştür. Yukarıda sözü edilen kütüphaneler halen AACR2'ye dayalı kataloglamaya devam etmektedir.

Bir diğer önemli eğitim de Milli Kütüphane'nin kitap ve kitap dışı koleksiyonunun MARC ortamına geçirilmesini hedefleyen proje (Çakın, 1997) çerçevesinde kütüphanenin dermesinin elektronik ortama aktarılması sırasında gerçekleştirilmiştir. Adı geçen proje kapsamında çalıştırılan büyük gruba Bölümümüz tarafından çeşitli seminerlerle AACR ve Dewey sınıflama sistemi eğitimi verilmiştir.

Anlaşılacağı gibi H.Ü. başlangıçtaki hedefleri yönünde kataloglamada geleceğin kütüphanecilerine hızla oluşup değişen, farklılaşan mesleki birikimi

kazandırmakla kalmamış; meslek içi eğitimle de profesyonel katalogcuların birikimlerini güncellemiştir. Tüm bu çabaların değeri, günümüzde bibliyografik kayıtların kütüphaneler arası çevrimiçi değişimin ve bilgi erişimin adı geçen standart yapılarla gerçekleştirilebiliyor olmasıyla anlaşılabilir.

H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü bir süre Kütüphanecilik, Dokümantasyon ve Arşivcilik anabilim dallarına ayrılmış (1994–2001), bu anabilim dallarının ilk iki yılı ortak olmak üzere dörder yıllık bağımsız programlar geliştirilmiştir. O yıllardaki gereksinimlere bağlı olarak gelişmiş (Çakın, 2007; Baydur ve Külcü, 2007) olan bu programda, kataloglama içerikli derslerin kredisi (23 kredi) toplam kredinin (128 kredi) %18’ini oluşturmuştur. Bunlar kataloglama ve sınıflama ve uygulamaları, indeksleme ve öz hazırlama, bilgi ve belge analizidir. Ancak arşivciliğe giriş derslerinde de bibliyografik düzenlemelere ayrıca yer verilmiştir. Bu programda da kataloglama büyük ölçüde geleneksel prensiplerle ve sistemlerle devam etmiştir.

Bilginin organizasyonu, dokümana ya da doküman parçasına (kayıtlı bilgiye) erişimi uygun koşullarda sağlayan, kullanıcı bilgi arar veya araştırırken belgeye erişimin doğru gerçekleştirilmesine yarayan bir hizmet olarak tanımlanabilir. Organizasyon bibliyografik kayıtlar, sınıflama sistemleri, gömü (thesaurus), semantik ağlar ve işlemler, sınıflama, doküman tanımlama, konu analizlemesi ve indekslemeyi kapsar. Bilginin organizasyonu kurumsal olarak kütüphane, arşiv, çevrimiçi veri tabanları, Internet ya da kitap sonu indeksleri, kişisel bilgi yönetimi gibi geniş etkinlikler etrafında toplanmıştır. Bilindiği gibi bu dersin akademik programlarda kapsamı, kayıtlı tüm bilgi alanları ile ya da belirli doküman türleri ile sınırlı olabilmektedir (Kim, 2003). Bu donanım, geleceğin bilgi profesyonellerine önemli bir rol yüklemektedir. Çünkü bilgiyi hem fiziki hem de sanal ortamlarda düzenleme bilgi ve becerisi kazandırılmış indeksçi, yazarla kullanıcı arasında aracılığı yüklenmiş bir profesyonel olarak bilgi organizasyonunun temel taşıdır (Markey, 2004).

2000’lerin başında bilgi teknolojilerindeki etkileşimle birlikte yukarıda sayılan bilim dalları, özellikle kütüphanecilik arşivcilik hizmetleriyle giderek birbirine yaklaşan bilim dalları olarak yenilenmeye başlamış, 20. yüzyılın başında öne çıkan dokümantasyon da bilgi hizmetlerinin içine karışmıştır. Türkiye’de de bölümlerin programlarının bu gelişmeler yönünde gelişip değişimleri doğaldır. Nitekim H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü de hızla programını gözden geçirip Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) adı altında, tek programda toplayabilmiştir (2002/2003) (Çakın, 2007).

Kataloglamadaki hızlı değişim ve yenilikler 1990'lardan itibaren *Library Resources and Technical Services*'de (LRTS) iki yılda bir yayımlanan derleme (review) makalelerden genel olarak izlenebilmektedir. 1990'lardan itibaren kataloqlama prensiplerini etkileyen önemli yapılanmalar ve tartışmalar yoğunluktadır. IFLA'nın Universal Bibliographic Control (UBC)'yi daha sonra MARC'la bütün-leştiren Universal Bibliographic Control and International MARC (UBCIM) olarak geliştirilmiş programı ile tüm yayınların bibliyografik denetlenebilirliği öne sürülmektedir. 1992'de USMARC ve UNIMARC entegrasyonu, farklılaşan personel maliyetleri, uzman sistemler, vb. konular tartışılmaktadır. 1997'de IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) oluşturulur. AACR'nin geleceği, üst veri standartları, XML'in MARC 21'le kullanımı tartışılan önemli konulardır. Dewey22 yayımlanır. 2000'lerde FRBR odaklı seminerler, satıcı hizmetlerindeki (OCLC CORC) uygulamalar tartışılmaktadır (Education, 2002; Svenonius, 2000, ss. 153-154).

Cataloging and Classification Quarterly (CCQ) dergisindeki 2008 yılı ve sonrasındaki makaleler, kataloglamadaki hareketliliği ve geçiş dönemini göstermektedir. Web ortamında kataloglama ve sınıflama, üst veri MARCXML tartışmaları sürdürülmektedir. “Kayıtlı bilgi (Information)” ile “bilgi”nin (knowledge) işlevlerinin birbirleriyle bir ölçüde örtüştükleri izlenmektedir (Pattueli, 2010). RDA oluşturulup geliştirilmiştir. AACR ve MARC'ın geleceği; dolayısıyla geleceğin katalogları, katalogcuları ve kataloglama eğitimindeki değişimler henüz tartışılmaktadır (Bade, 2009). Bu tür değişimlerin akademik programları etkilemiş olması beklenir. Nitekim HÜ BBY programında Bilginin Organizasyonu adıyla bir giriş dersi oluşturulmuştur. Değişimlerden dolayı dersin içeriği kataloglama ve sınıflama dersinden büyük ölçüde farklıdır. Kataloglamaya adı geçen ders içeriğinde bir bölüm olarak yer verilmiştir.

Bilginin Organizasyonu dersi kayıtlı bilginin tanımlanması, düzenlenmesi ve sunulması ile ilgili kavram, prensip ve teknikler, kataloglama ve üst veri standart ve kuralları, sınıflama ve sınıflama sistemlerinin yaygın örnekleri, çağdaş bibliyografik tanımlamalar, iletişim ve kodlama standartlarının kuramsal tanım, yorum ve çözümlemelerin uygulamalarla da desteklenerek ilgili bilgi ve becerilerin geliştirildiği bir derstir.

H.Ü. BBY Bölümünde Bilginin Organizasyonu dersinin amaçları, Bölümün genel stratejik amaçları doğrultusunda oluşturulmuştur:

1. Bilginin sunumu ve organizasyonu kapsamında genel prensip ve teknikleri geliştirmek,

2. Sınıflama ve sınıflama şemaları ile ilgili teknik ve anlaşılabilirliği geliştirmek; indeksleme dilleri ile konu sunumu ve çağdaş konu tanımlamaları birikimini kazandırmak,
3. Kullanıcı ile kütüphaneci arasında iletişimi sağlayacak bilginin organizasyonu ile ilgili terimleri yerleştirmek,
4. Ders içeriklerinde uluslararası düzeydeki hızlı gelişmeleri zamanında dik-kate almak.

Dersin öğrencilere kazandırdıkları şu şekilde listelenebilir:

1. Çeşitli ortamlardaki kayıtlı bilgiyi düzenleyip, tanımlayıp erişilebilirliği sağlayabilmek,
2. Farklı bilgi kurumlarında (kütüphaneler, arşiv ve belge yönetimi kuruluşları ile sistem geliştiren şirketler, v.b.) bilgi profesyonelleri için gerekli olan profesyonel değerler ve standartları tanıtmak,
3. Bilginin organizasyonu ile ilgili olarak kurumlardaki sistemleri anlayıp meslektaşlarıyla birlikte analizleyip sentezleyebilmek.

Kataloglama ve Sınıflama – Uygulama adıyla ayrıca açılan ders, kuramsal dersin kapsamını desteklemektedir. Nitekim uygulamalarda, AACR, LC, LCSH ve Dewey kullanılmıştır. Anlaşılabilirliği gibi, Bilginin Organizasyonu dersi Kataloglama dersine göre daha geniş kapsamlı bir ders olup uygulamalar, OCLC üzerinden daha çok ders dışı MARC çözümlenmeli ödevlerle desteklenmiştir.

Derslerde “kataloglama” kavramı “indeksleme”, “katalogcu” kavramı da “indeksçi” ile karşılanmıştır. Bilginin Organizasyonu dersinin içeriği de amaçlar ve profesyonel hızlı değişim nedeniyle sömestre ya da yıl içinde farklılaştırılarak sık sık değiştirilmiştir. İletişim ve kodlama standartları, v.b. gibi çoğalan standart yapılar ve yeni terminolojiyle de ders kapsamı yoğunlaştırılmıştır.

Bilgi çağında, özellikle dermelerinin büyük yüzdesi yabancı kaynaklardan oluşan araştırma kütüphaneleri katalog bilgilerini satın alarak, kataloglarını rutin işlemlerle oluşturmaktadır. Kataloglamada yaygınlaşmış olan ‘kopyalama’ ile profesyonel katalogcu istihdamı bir süre etkilenmiştir.

Sonuç

Kataloglamanın diğer bir deyişle bilginin organizasyonunun eğitim ve öğretimi her zaman güç olmuştur. Konu teknik bir konudur; programla öğrenciyi tatmin et-

mek zordur. 1960'lardan beri hızla farklılaşıp kapsamı genişleyen bir alan olmuştur. Materyal türü, kullanılan prensip ve yöntemlerin izlenmesi, bunların sınırlı saatlerdeki ders programlarına aktarılması her zaman zorlayıcı olmuştur. Özellikle Bilginin Organizasyonu gibi soyut bir adı olan bu dersin içeriğini doldurmak başlı başına bir sorun olarak kabul edilmelidir. Nitekim 20. yüzyılın başından beri katalogcunun eğitim ve öğretimi tartışılan konuların başında gelmektedir. Dersin kapsamının diğer pek çok dersin dayanağı olması da ayrı bir sorumluluk yüklemektedir. Mesleki terminoloji büyük ölçüde bilginin organizasyonu kapsamında yer almaktadır. Bu derse yönelik kuram-uygulama oranı tartışması sürmektedir; eğitimdeki uygulama koşullarının yeterliliği de niteliği belirleyici olmuştur. Dersi yüklenen öğrenci ve dersten sorumlu akademisyen sayısı karşılaştırılmalıdır.

Yenilik (innovation), özellikle 21. yüzyıla beraber kataloglamada üst düzeyde hissedilmektedir. Değişim, büyük ölçüde geleneksel prensipleri, dolayısıyla eğitimi de etkilemektedir.

Bu derste ne öğretilecektir ve nasıl öğretilecektir soruları yanıtlanabilmiş olmalıdır. Geçen otuz beş yılda H.Ü. Kütüphanecilik/Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde Kataloglama genel adı altında bilginin organizasyonu ile ilgili olan derslerde; bu alanda küresel değişim, ülke kütüphaneciliği ve bağlı olunan programın (stratejik) amaçları doğrultusunda yapılabilenler ve eksik olan nedir?' sorusunu yanıtlamış olmamız gerekir.

Kataloglama ve sınıflama gibi içeriğinin sınırları belli olan ilk yıllardaki programlarla, piyasanın gereksinimi olan AACR2, zaman zaman temel kuralları Türkçeleştirilerek dağıtılan teksirleri de kullanarak, olabildiğince bol uygulama yoluna gidilmiştir. Karar verebilen, kural yorumlamanın sonuçlarını görebilen öğrencilerin yetişmeleri hedef olmuştur. Bu dönemde bir başarı varsa başarının nedenleri öğrenci sayısının kabul edilebilir (en fazla 35) olmasında da aranmalıdır.

Kütüphanecilik, Dokümantasyon ve Arşivcilik anabilim dallarından oluşan akademik programda, stajlar, eğitim süresinde iki farklı kurumda gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde kataloglama genel başlığı altında toplayabileceğimiz ders yoğunluğu yaşanmıştır. Toplam 168 kredinin %18'i bu derslere ayrılmıştır. Bunun yanında eski ve yeni programın birlikte yürütülmesinin getirdiği yükü de hatırlatmak gerekir.

Bölümün, H.Ü. BBY Bölümü olarak yeniden adlandırıldığı programda Bilginin Organizasyonu dersinin içeriği genişletilmek zorunda kalmıştır. Özellikle kataloglama alanındaki değişim, kataloglamanın kütüphane kataloglarının organizasyonlarından çıkıp her türlü bilginin bibliyografik organizasyonuna dönüşme-

siyle, bilginin ve belgenin erişilebilirliği ve yönetimi ile doğrudan ilgili görülme-ye başlanmıştır. Bilginin Organizasyonu dersinin içeriği ile, eskiden kütüphanecilikte olduğu gibi, bilgi profesyonelliğine prestij kazandırılması amaçlanmıştır. Alandaki hızlı değişimi derslere aktarmak, derslerin içeriklerini güncel tutabilmek ama aynı zamanda kütüphanecilik ve belge yönetimi piyasasından da uzak düşmemek hedeflenmiştir.

Özellikle uygulamalarda öğrenci sayısındaki artışın öğrenci ile iletişimi, bilgi ve beceri kazandırmada verimliliği zaman zaman belli oranda düşürdüğü izlenmiştir. Öğrenciler, Kataloqlama ders saatleri içinde, boş saatlerinde OCLC üzerinden yaptıkları çözümlerle bir ölçüde bu hizmetlerin içeriğine inebilmişlerdir.

Ders içeriğini her dönem gözden geçirip yenilemek, kimi konuları ekleyip zaman zaman da kimilerini çıkarmak yoluna gidilmiştir. İki dönemlik derste özellikle lisans öğrencisine terim bilgisi kazandırmak, prensiplerle çözümlenmeleri gerektiren araçları tanıtmak ilk dönemde ikinci döneme göre daha zor olmuştur. Bilginin organizasyonu dersinin ikinci dönemi sınıflama, konu analizlemesi, dizinleme, v.b. gibi konularda, öğrencilerin bir önceki sömestrede kazandıkları terimleri tekrarlamadan sürdürülebilmiştir. Öğrenci sayısı yüzün üzerindedir. Dersler amfilerde, zaman zaman geleneksel anlatım yöntemi de kullanılmış olmakla beraber slaytlarla yürütülmüştür. Son programdaki bu dersler, eğiticinin daha önce de sözü edildiği gibi çok sayıdaki öğrenciyle arasında bir ölçüde yarattığı iletişim yetersizliği (iletişimsizlik öğrencilerin kendi aralarında da vardır) nedeniyle başarıyı etkilemiş olabilir.

İndeksleme ve Öz Hazırlama dersi bu programda da devam etmiştir. Dersin içeriği, indekslemede kütüphanecinin zihinsel katkılarına dikkat çekilecek gibi programlanmıştır. Ders, katalogcunun indeksçi kabul edildiği yaklaşımla, öğrencilerin ilk yıl kazandıkları kataloglama ve sınıflama birikimlerinin üzerine kurulmuştur. İndeksleme dersinin içeriği, doğal olarak indeksleme prensipleri, bilgi erişime dayalı değerlendirme yöntemleri, v.b. gibi temel indeksleme bilgisi, ilgili temel kaynaklara gönderme de yapılarak oluşturulmuştur. Bu dersle ilgili olarak, az sayıda kurumda uygulama yapıldığını; bu nedenle öğrencinin stajlarda uygulama şansının düşük olduğunu düşünüyoruz.

Kataloglama kapsamındaki ileri düzey derslere, H.Ü. BBY Bölümünde yüksek lisans ve doktora programlarında da yer verilmiştir. Bu dersler programın araştırmacı yetiştirme amaçlarına yönelik olmuştur. Öğrenciye bu konuda birikim kazandırmak yerine sorun görüp çözüm aramaya yönlendiren içerikte dersler

oluşturulmuştur. Amaç neden ve niçini sorgulayan, sorunu görebilen ve çözüm yollarını öngörebilen araştırmacıları yetiştirmek olmuştur. Hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerindeki araştırma konuları, kataloglama ve sınıflama ile doğrudan ilişkili olabildiği gibi, yakın tarihli çalışmalarda katalog, v.b. kullanımına yönelik kullanıcı davranışları üzerinde de durulmaktadır.

Eğitimde geçen yıllara dönük olarak yapılabilecek temel eleştiri, alanda Türkçe el kitaplarının yayımlanmamış olmasıdır. Bunun için mazeret göstermek yerinde olmaz. Ancak hızla değişen bu alanda birikimin hızla eskidiğini, bu nedenle yayının ömrünün kısa olabileceği endişesinin önemli engel yarattığını göz ardı edemeyiz. Buna rağmen parça parça (kataloglama, sınıflama, konu erişimi, v.b.) yayın üretmek uygun olabilirdi.

21. yüzyılın ilk on yılında katalog ve sınıflamada “mükemmellik” arayışı sürüyor. Bibliyografik kayıtlarda yaratılmaya çalışılan mükemmellik gerçekten gerekli miydi? sorusu günümüzde kullanıcı için mükemmel nedir? sorusuna dönüşmektedir. Yaygın bir üst veri standardı olan Dublin Core'daki on beş öge ile sınırlanan veri alanları ile bibliyografik yeterlilik bir ölçüde çözümlenmiş olmakla beraber, başka sorunlar henüz halledilememiştir. Diğer yandan kullanıcı araştırmaları mükemmel erişim ne olmalıdır? sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır. Hızlı ve doğru erişim için hangi ögelerin öncelikli olduğu tartışılabilir. Özellikle konu indekslemesi ve sınıflamada indeksçinin yaptığı “yorum” kullanıcı ve yazara ne kazandırmıştır? Uzun yıllara dayanan bu geleneksel yapı halen sorgulanıyor. İndeksçinin “hüznü” bu yüzyılda hızlanan değişimle yorum birikimini kullanamaması olacaktır. Tüm bunlar kataloglama eğitiminin de yakın gelecekte temelden değişeceğini gösteriyor.

Kaynakça

- Anglo-American Cataloguing Rules. (1978). Second Edition/ Prep. by The Library Association (et al); ed. by Michael Gorman and Paul W. Winkler. London: The LA.
- Bade, D. (2008). The perfect bibliographic record: Platonic ideal, rhetorical strategy or nonsense? *Cataloging and Classification Quarterly*, 46 (1), 109-133.
- Baydur, G. ve Külcü, Ö. (2007). Arşivcilik Eğitimi: Hacettepe Üniversitesi deneyiminin ardından. S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. Haz.). *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu*, 24-26, Ekim, 2007. *Bildiriler* içinde (ss. 24-31). Ankara: Ankara: HÜ. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

- Bronstein, J. (2007). Current trends in library and information studies curricula around the world: Looking for the user-centered approach. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 5 (2), 59-78.
- Chu, H. (2006). Curricula of LIS programs in the USA: a content analysis. C. Khoo, D. Singh ve A.S.Chaudy (ed). *Proceedings of the Asia-Pacific Conference on Library and Information Education and Practice 2006 (AA-LIEP2006), Singapore, 3-6 April 2006* içinde (ss. 328-337). Singapore: School of Communication and Information, Nanyang Technological University.
- Çakın, İ. (1997). 25 yılda Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü. B. Yılmaz (Yay. haz.). *25. Yıla Armağan* içinde (ss.7-31). Ankara: H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü.
- Çakın, İ. (2007). Kütüphanecilik eğitiminden bilgi profesyonellerinin eğitime: Hacettepe Üniversitesinde son yirmi yıl. S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. Haz.). *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Bildiriler* içinde (ss. 19-23). Ankara: H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Dull, M.E. (2011). Cataloging education and cataloging futures: An interview with Allyson Carlyle. *Serials Review*, 37 (2), 116-119.
- Education and cataloging and the organization of information: Pitfalls and the pendulum (2002). *Cataloging and Classification Quarterly*, 34 (1-2). Special Issue.
- Hacettepe University. Institute of Library Science and Documentation. (1973). Academic Program Outline. March 1973. (Metin teksirdir).
- Intner, S.S. ve Hill, J.S. (ed.) (1989). *Recruiting, educating and training cataloging librarians: solving the problems*. New York: Greenwood Press.
- Jacob, E.K. (2000). Ontologies and the Semantic Web. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, 29 (4), 19-22.
- Kajberg, L. ve Lorrington, L. (ed.) (2005). *European curriculum reflections on library and information science education*. Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science.
- Kim, K-S. (2003). Recent works in cataloging and classification 2000-2002. *Library Resources and Technical Services*, 47 (3), 96-107.
- Kum, İ. (1979a). Başarılı bir kütüphanelerarası işbirliği projesi: OCLC. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 28 (3), 109-114.
- Kum, İ. (1979b). Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünde yürütülen lisans programı. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 28 (4), 171-177.

- Lubetzky, S. (1969). Principles of Cataloging: Final Report, phase I, Descriptive Cataloging. Los Angeles: Institute of Library Research, University of California.
- Markey, K. (2004). Current educational trends in the Information and Library Schools curriculum. *Journal of Education for Library and Information Science*, 45 (4), 317-339.
- Pattueli, M.C. (2010). Knowledge organization landscape: A content analysis of introductory courses. *Journal of Information Science*, 36 (6), 812-822.
- Svenonius, E. (2000). *The intellectual foundation of information organization*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Tuncer, N. (2007). Kütüphanecilik eğitiminde değişen ufuklar: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünün ilk on beş yılı. (Çağırılı bildiri). S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. Haz.). *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Bildiriler içinde* (s. 13-18). Ankara: HÜ. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Summary

The profession of librarianship/information science has changed significantly largely due to advances in information technologies. These advances naturally have had an impact on education for librarianship/information science. The Department of Information Management at Hacettepe University, established in 1972, has also been influenced by these developments, leading to a change of its former name, the Department of Librarianship. It was not the only the change of the Department's name but its curricula have also been updated.

Literature suggests that the major change in the organization of information happened at the end of the 20th century and at the beginning of the 21st century. The aim of this study is to uncover the pace and degree of these current global effects on the following courses delivered at this Department: cataloging and classification, indexing and abstracting, content analysis and organization of information. These courses were evaluated based on both previous studies and conditions in Turkey. As in other courses offered by the Department, these courses have also been designed to leave a room for practice. Cooperation with the field specialists has been realised through field studies. Students are provided with the opportunity to complement their theoretical knowledge and skills in internship activities. The contents of the courses, cataloging and classification, and the organization of information have been improved and updated each year in parallel to professional developments and conditions in Turkey.